

บทที่ 3

การเปรียบเทียบลวดลายบนรอยพระพุทธรูปวัดตระพังทอง จังหวัดสุโขทัย

กับวัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา

รอยพระพุทธรูปในสมัยสุโขทัยนั้น มีเอกลักษณ์เฉพาะที่ไม่เหมือนกับรอยพระพุทธรูปในสมัยอื่นๆ ในส่วนองค์ประกอบของการสร้างรอยพระพุทธรูปในสมัยสุโขทัยนั้น ไม่ว่าจะเป็นการวางลายลักษณ์มรดก 108 ประการ ลวดลายที่ประดับบนรอยพระพุทธรูป เป็นต้น ได้รับคติมาจากลังกาโดยได้ทำตามคัมภีร์ชินการลังกาฎีกา ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่ใช้ยึดถือในการสร้างรอยพระพุทธรูปในสมัยต่างๆ

การเปรียบเทียบรอยพระพุทธรูปวัดตระพังทอง และ รอยพระพุทธรูปวัดศรีโคมคำ นั้น เป็นการเปรียบเทียบโดยใช้องค์ประกอบที่ปรากฏอยู่บนรอยพระพุทธรูปทั้งสองรอย ไม่ว่าจะเป็นการวางลายลักษณ์มรดก 108 ประการ ลวดลายเทวดาบนรอยพระพุทธรูป ซึ่งลวดลายเทวดานั้น มีรายละเอียดที่จะทำการศึกษาร่วมกันด้วย คือ เครื่องประดับ เครื่องทรง เป็นต้น

การวางลายลักษณ์มรดก 108 ประการ

ลักษณะรอยพระพุทธรูปนับตั้งแต่มีการสร้าง ได้มีการพัฒนาไปตามแนวความคิด มีลักษณะซับซ้อนขึ้นเป็นลำดับ มีการพัฒนารูปแบบไปในแต่ละประเทศ ในประเทศไทยพบว่าได้รับอิทธิพลแนวความคิดเป็น 2 แนวทางคือ

1.คติจากอินเดีย ลักษณะที่สร้างขึ้นในชั้นต้นคงได้หยิบเอาลักษณะฝ่าพระบาทของพระพุทธเจ้า ซึ่งกล่าวไว้ในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาเป็นจุดเริ่มต้น เพื่อจะแสดงสัญลักษณ์ให้ปรากฏในรอยพระบาทว่าเป็นพระบาทของพระพุทธเจ้าแทนการประทับยืนของพระองค์ ลักษณะฝ่าพระบาทของพระพุทธเจ้าได้ปรากฏความอยู่ในมหาปณาสสูตร และลักษณะสูตร ในพระสูตรตันตปิฎกของทีฆนิกาย ซึ่งกล่าวถึงพระพุทธรูปปฐักลักษณะ 32 ประการ ซึ่งมีลักษณะของพระบาทอยู่ด้วย 5 ประการ คือ

- 1.พื้นฝ่าพระบาทเรียบเสมอกัน เมื่อเหยียบ เหยียบถึงพื้นพร้อมกัน เมื่อยกก็พ้นจากพื้นพร้อมกัน
- 2.ได้ฝ่าพระบาททั้งสองมีจักร มีซี่ก้านหนึ่งพัน มีกงมีคม มั่นคงสมบูรณ์
- 3.สันพระบาทยาว นิ้วพระบาทยาวอ่อน
- 4.หลังพระบาทมีอังสะอูม

5.ฝ่าพระบาทอ่อนนุ่มและมีลายดังตาข่าย¹

2.คติจากลังกา รอยพระบาทในสมัยต่อมา พบว่ามีลายลักษณะในรอยพระบาทเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก มีลักษณะการเรียงตัวค่อนข้างเป็นระเบียบ คือ ทำเป็นมณฑล 108 ประการในฝ่าพระบาท ซึ่งคติการทำลายลักษณะเช่นนี้พบว่ามีกล่าวไว้ในมหาปณาสสูตรในคัมภีร์ชินลังการีกา ซึ่งแต่งโดยพระธรรมทัตตแห่งประเทศลังกาในพุทธศตวรรษที่ 14 ความคิดในการทำภาพมณฑลได้ปรากฏเค้าแล้วในประเทศอินเดียตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 6 ลงมา เนื่องจากการสร้างลายลักษณะเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากรูปธรรมจักรหลายประการ บางครั้งมีจำนวน 8 ตามคติเรื่องมณฑล 8 ที่นิยมกันโดยทั่วไปในอินเดียโบราณหรือบางครั้งมากกว่า 8 การทำลายลักษณะรูปมณฑลบรรจุเต็มฝ่าพระบาทในอินเดียไม่มีการกล่าวอ้างไว้ในคัมภีร์ใด แต่คงทำขึ้นเพื่อผนวกคติมณฑล 8 เข้ากับการบูชารอยพระพุทธรูป ซึ่งลักษณะรอยพระพุทธรูปที่มีลายลักษณะเช่นนี้พบว่ามีสืบต่อมาในลังกาดังนี้ ดังนั้นจึงน่าจะเป็นการพัฒนาแนวคิดสืบต่อจากอินเดียไปอีกระดับหนึ่ง²

มณฑล 108 ประการประกอบด้วย มณฑลต่างๆที่มีความหมายกว้างขึ้น โดยแบ่งประเภทต่างๆได้ดังนี้

1.มณฑลประเภทที่เป็นสัญลักษณ์แห่งโชคลาภ ความเจริญและความอุดมสมบูรณ์

2.มณฑลประเภทที่เป็นเครื่องประกอบบารมีของกษัตริย์และพระเจ้าจักรพรรดิ

3.มณฑลประเภทที่เป็นส่วนประกอบทางรูปธรรมและนามธรรมของสุคติภพในจักรวาล

เมื่อรวมกันแล้วมณฑลทั้ง 108 นี้แสดงออกถึงความมีสถานะครอบจักรวาลของพระพุทธเจ้าและพระบารมีอันคุ้มครองและให้สิริมงคลต่อผู้ที่ได้ยึดถือพระองค์เป็นที่พึ่ง³

ในประเทศไทยนั้นพบการบรรจุลายมณฑล 108 ประการในรอยพระพุทธรูปตั้งแต่สมัยทวารวดี ราวพุทธศตวรรษที่ 17-18 แต่พบเพียงแห่งเดียวที่วัดเขาดิสถัก จังหวัดสุพรรณบุรี (ภาพที่ 12)

¹ กองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, พุทธบาทลักษณะและรอยพระพุทธรูปในประเทศไทย (กรุงเทพฯ:กรมศิลปากร, 2546), 57-58.

² มณเฑียร สุภักดิ์, รอยพระพุทธรูปในประเทศไทย (กรุงเทพฯ:บริษัท เอส.ที.พี.เวิลด์ มีเดีย จำกัด, 2541), 59-61.

³ นันทนา ชุตินวงศ์, รอยพระพุทธรูปในศิลปะเอเชียใต้และเอเชียอาคเนย์ (กรุงเทพฯ:เมืองโบราณ, 2533), 33-34.

ภาพที่ 12 รอยพระพุทธรบาทวัดเขาคีรีหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี

ที่มา : VIRGINIA MCKEEN DI CROCCO, FOOTPRINTS OF THE BUDDHAS OF THIS ERA IN THAILAND (BANGKOK : THE SIAM SOCIETY, 2004) 60.

รอยพระบาทในสมัยต่อมาพบว่านิยมทำลายลักษณะเป็นมงคล 108 ประการเกือบทั้งสิ้น นับตั้งแต่สมัยสุโขทัย แนวความคิดในการสร้างรอยพระบาทในสมัยสุโขทัยอันเป็นต้นแบบในการสร้างรอยพระบาทในสมัยต่อมา จึงน่าจะได้รับการมาจากลังกา แม้ว่าลักษณะทางศิลปกรรมจะมีความใกล้ชิดกับพุทธมณฑลก็ตาม หลักฐานทางด้านเอกสารเกี่ยวกับรอยพระพุทธรบาทในประเทศไทยซึ่งใช้เป็นแบบฉบับในการทำรอยพระพุทธรบาทมีกล่าวไว้ในศิลาจารึกหลักที่ 102 (วัดตระพังช้างเผือก) ซึ่งจารึกขึ้นประมาณ พ.ศ.1917 ถูกค้นพบนอกเมืองสุโขทัยเก่า ข้อความที่ปรากฏบนศิลาจารึกนั้นกล่าวถึงกาสร้างมงคล 108 ประการดังนี้

“พระมเหสี (พระพุทธ) มีจักรเกิดขึ้นในพระบาททั้งสอง ในจักรนี้แต่ละจักรมีซี่ฟันซี่พร้อมด้วยกง สมบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง มีดุมมั่นคง และในพื้นพระบาทของพระมเหสินั้น มีสิ่งเหล่านี้ คือ สิริวิจุโล นางฟ้า (บางท่านแปลว่าแว่นส่องหน้า บางท่านแปลว่านางฟ้า ส่องแว่น) โสวตถิ นนทวิญญู รูปสวสติกะ เวียนขวา วฏฐสก ดอกไม้กรองบนศีรษะ องกุโส ขอช้าง...”⁴ เป็นต้น

ลักษณะที่สำคัญของการวางลายลักษณะมงคล 108 ประการของสุโขทัยนั้น สามารถแบ่งได้เป็น 2 แบบคือ

1. รอยพระพุทธรบาทชนิดที่เรียงลายลักษณะอยู่ในตาราง ตรงกลางของรอยพระพุทธรบาทเป็นรูปธรรมจักรหรือดอกบัว นิ้วพระบาทเท่ากันทั้งห้านิ้ว ซึ่งรอยพระพุทธรบาทที่มีการเรียงลายลักษณะเช่นนี้ เป็นแบบการสร้างที่เก่าแก่ที่สุดในสมัยสุโขทัยและเป็นที่นิยมสืบเนื่องกันมาจนถึง

⁴ ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 4 : ประมวลจารึกที่พบในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคกลางของประเทศไทย อันจารึกด้วยอักษร และ ภาษาไทย, ขอม, มอญ, บาลีสันสกฤต (พระนคร : คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และ โบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี, 2513), 104.

รัชกาลพระเจ้าสุริยวงศ์บรมปาลมหารัชมิกราชด้วย สิ่งที่น่าสังเกตคือ รอยพระพุทธรบาทชนิดนี้ ค้นพบที่เมืองสุโขทัย เมืองศรีสัชนาลัย และเมืองพิษณุโลก

2. รอยพระพุทธรบาทชนิดที่เรียงลายลักษณะ อยู่ในรูปวงกลมล้อมรอบตัวธรรมจักรหรือ ดอกบัว ที่อยู่ตรงกลางรอยพระพุทธรบาท ซึ่งรอยพระพุทธรบาทชนิดนี้พบเพียงองค์เดียว คือรอย พระพุทธรบาทสำริด พบที่วัดเสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร (ภาพ 13) เนื่องจากไม่พบ รอยพระพุทธรบาทชนิดนี้หลายชิ้น จึงไม่มีข้อเปรียบเทียบได้มากนัก แต่อาจกล่าวได้ว่า การสร้าง รอยพระพุทธรบาทชนิดนี้ น่าจะสร้างในรัชกาลหลังจากพระเจ้าลิไทลงมา เนื่องจากเมื่อนำลาย ลักษณะมาอยู่ในรูปวงกลมทำให้มีเนื้อที่ว่างในพระพุทธรบาทมาก จึงไม่เป็นที่นิยมสร้างในสมัย สุโขทัย

ภาพที่ 13 รอยพระพุทธรบาทวัดเสด็จ จังหวัดกำแพงเพชร

ที่มา : VIRGINIA MCKEEN DI CROCCO, FOOTPRINTS OF THE BUDDHAS OF THIS ERA IN THAILAND (BANGKOK : THE SIAM SOCIETY, 2004) 123.

แต่พบว่ารอยพระพุทธรบาทประเภทนี้ มีการสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนต้น เช่น รอยพระพุทธรบาทซึ่งพบที่วัดพระรามในเมืองอยุธยา (ภาพที่ 14) และรอยพระพุทธรบาทสลักด้วยไม้ ที่วัดพระรูป อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี (ภาพที่ 15) เป็นต้น⁵

⁵ สันชัย กระบวนแสง, “รอยพระพุทธรบาทสมัยสุโขทัย,” วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร 3, 1 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2522): 132-157.

ภาพที่ 14 รอยพระพุทธรูปวัดพระราม จังหวัดอยุธยา

ที่มา : VIRGINIA MCKEEN DI CROCCO, FOOTPRINTS OF THE BUDDHAS
OF THIS ERA IN THAILAND (BANGKOK : THE SIAM SOCIETY, 2004) 130.

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 15 รอยพระพุทธรูป วัดพระรูป จังหวัดสุพรรณบุรี

ที่มา : นันทนา ชุติวงศ์, รอยพระพุทธรูปในศิลปะเอเชียใต้และเอเชียอาคเนย์ (กรุงเทพฯ:เมืองโบราณ, 2533), 51.

การวางลายลักษณ์มงคล 108 ประการของรอยพระพุทธรูปที่วัดตระพังทอง จังหวัดสุโขทัยและ ที่วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา

ลายลักษณ์ของรอยพระพุทธรูปวัดตระพังทอง สลักอยู่ในตารางสี่เหลี่ยมจัตุรัสเล็ก ๆ 108 ตาราง มีธรรมจักรซ้อนบัวกลีตรงกลาง ทางด้านริมซ้ายของรอยพระพุทธรูปเป็นรูปพระโพธิสัตว์กับสาวกหรือพระเจ้าจักรพรรดิพร้อมด้วยบริวาร ทวีปน้อย ๆ 2000 ทวีปทั้ง 4 พระอาทิตย์ พระจันทร์ ปราสาท เรียงตามลำดับลงมา แถวขวาสุดเป็นเศวตฉัตร พระขรรค์ พัดใบตาล บัลลังก์หรือธรรมจักรบนบัลลังก์ บัวสาย เรียงตามลำดับลงมา รอบนอกสุดนี้เป็นเรื่องราวสิ่งของสถานที่ของมนุษย์โลก แถวที่ 2 ถัดเข้ามาทั้งสองข้าง เป็นรูปภูเขาทั้ง 7 มหาสมุทรทั้ง 7 สัตว์ป่า หิมพานต์ เป็นแถวในรอบกลางแสดงถึงเรื่องราวในหิมพานต์ ส่วนรอบในสุดที่อยู่ล้อมรอบธรรมจักร ปรากฏเป็นรูปปราสาท 3 ชั้น คล้ายเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ 22 หลัง ซึ่งหมายถึงสวรรค์ชั้นกามาวจร 6 ชั้น และสวรรค์ชั้นพรหม 16 ชั้นธรรมจักรตั้งอยู่ในตาราง 9 ช่อง⁶ ซึ่งน่าจะได้รับรูปแบบมาจากรอยพระพุทธรูปที่เจดีย์โลกนันท และเจดีย์ชเวติกน เมืองพุกาม ประเทศพม่า เพราะจากการเปรียบเทียบลวดลายในรอยพระพุทธรูปสมัยพญาลิไททั้ง 4 แห่ง และที่พม่าทั้ง 2 แห่ง มีลักษณะใกล้เคียงกันมาก เพียงแต่ลวดลายมงคล 108 ประการนั้น มีการยกยื้องตำแหน่งกันเล็กน้อย นอกจากนั้นหลักฐานคู่มือในการสร้างรอยพระพุทธรูปทั้งหมดซึ่งมีกล่าวอย่างละเอียดในคัมภีร์ชินลัทธิการฤิกานัน ลำเนาของคัมภีร์ที่ปรากฏในลังกานั้นเชื่อว่าน่าจะนำมาจากประเทศพม่า เพราะจากการตามการประพันธ์ของงานในประเทศลังกา ซึ่งนาน ๆ จะมีสักครั้งและปรากฏในห้วงสมุคของวัดใด ๆ ในลังกา ด้วยเหตุนี้จึงไม่อาจสรุปได้แน่นอนว่ารอยพระพุทธรูปสมัยพญาลิไท ซึ่งตามศิลาจารึกที่ 3 ได้อ้างว่าไปพิมพ์มาจากเขาสุมนภูฏานในลังกานั้น จะสร้างตามคัมภีร์ชินลัทธิการฤิกานันโดยตรงหรืออาจจะรับแบบจากพม่าเป็นแนวทางในการสร้างด้วยก็เป็นได้⁷

⁶ สุธนา เกตุอร่าม, “การสร้างรอยพระพุทธรูปสมัยพญาลิไท” (สารนิพนธ์ปริญญาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2523), 32.

⁷ สุธนา เกตุอร่าม, “การสร้างรอยพระพุทธรูปสมัยพญาลิไท” (สารนิพนธ์ปริญญาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2523), 35-36.

สำหรับรอยพระพุทธรูปที่วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยานั้น มีการวางลายลักษณะมงคล 108 ประการ ประดับอยู่ ตามระเบียบและลำดับที่คล้ายกับพุทาม⁸ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับการวางลายลักษณะของรอยพระพุทธรูปที่วัดตระพังทอง จังหวัดสุโขทัย

นอกจากการวางลายลักษณะมงคล 108 ประการแล้ว รอยพระพุทธรูปทั้งสองรอยนี้ยังมีรูปแบบทางศิลปกรรมที่คล้ายกัน คือ ลวดลายเทวดาที่ปรากฏบนรอยพระพุทธรูป ซึ่งจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

ลวดลายเทวดา

รอยพระพุทธรูปที่วัดตระพังทอง จังหวัดสุโขทัยและที่วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา จะมีการสลักลวดลายเทวดาอยู่บริเวณด้านล่างของรอยพระพุทธรูป ซึ่งลวดลายเทวดาที่ปรากฏบนรอยพระพุทธรูปทั้งสองแห่งนี้มีลักษณะใกล้เคียง คือ ไข่ผมยาว มักสวมเครื่องประดับตกแต่งเพื่อแสดงฐานะและความสำคัญ⁹ ลักษณะของพระพักตร์เทวดารูปบุคคลที่ปรากฏบนรอยพระพุทธรูปที่วัดตระพังทอง จังหวัดสุโขทัยนั้น พระพักตร์ยังไม่เป็นวงรีที่ชัดเจน¹⁰ (ภาพลายเส้นที่ 3)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

⁸ นันทนา ชุตินวงศ์, รอยพระพุทธรูปในศิลปะเอเชียใต้และเอเชียอาคเนย์ (กรุงเทพฯ:เมืองโบราณ, 2533), 40.

⁹ บรรลือ ขอรวมเดช, “รูปแบบศิลปะบนแผ่นภาพจารึกลายเส้นเรื่องชาดกของวัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533), 103.

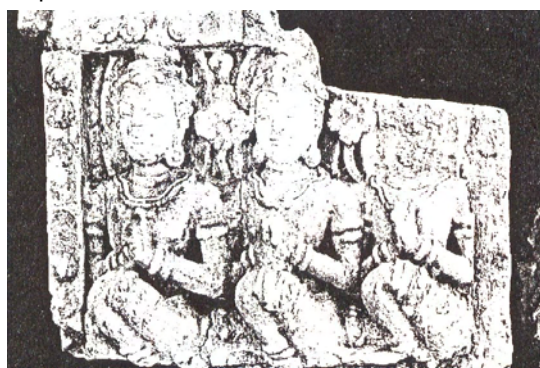
¹⁰ สันติ เล็กสุขุม, ศิลปะสุโขทัย (กรุงเทพฯ:เมืองโบราณ, 2540), 105.

ภาพลายเส้นที่ 3 รูปเทวดาบนรอยพระพุทธรูปที่วัดตระพังทอง จังหวัดสุโขทัย
ที่มา : สุธนา เกตุอราม, “การสร้างรอยพระพุทธรูปสมัยพญาลิไท” (สารนิพนธ์

ปริญญา บัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2523), 157.

รูปลักษณะของพระพักตร์เช่นนี้อาจเกี่ยวข้องกับพระพักตร์ของรูปเทวดาปูนปั้นที่ขุดค้นพบได้จาก
วัดพระพายหลวง จังหวัดสุโขทัย ระหว่าง พ.ศ. 2528-2529 (ภาพที่ 16)

ภาพที่ 16 ปูนปั้นรูปเทวดาที่ขุดค้นพบที่วัดพระพายหลวง จังหวัดสุโขทัย

ที่มา : สันติ เล็กสุขุม, รายงานผลการวิจัยเรื่องวัตถุปูนปั้นขุดค้นได้จากวัดพระพายหลวง
จังหวัดสุโขทัยระหว่าง พ.ศ. 2528-2529 (กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ

คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2530), 13.

ซึ่งปูนปั้นเทวดาทั้ง 2 องค์นี้ องค์ทางซ้ายยังมีพระพักตร์ค่อนข้างอวบอ้วน และอีกเศียรหนึ่งของเทวดาที่ประทับนั่งอยู่เคียงข้าง มีพระพักตร์ที่เรียวคล้ายรูปไข่ ต่างจากพระพักตร์ของเศียรเทวดาองค์แรก ซึ่งลักษณะนี้จะกลีกลายต่อมาเป็นพระพักตร์แบบสุโขทัยโดยทั่วไป¹¹

นอกจากนี้ลักษณะของพระพักตร์ของเทวดาบนรอยพระพุทธรูปบาทวัดตระพังทอง จังหวัดสุโขทัยยังมีความคล้ายคลึงกับรูปเทวดาบนรอยพระพุทธรูปบาทวัดเขานางทอง (ภาพลายเส้นที่ 4) และภาพชาดกที่วัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย (ภาพลายเส้นที่ 5) เป็นต้น¹²

ภาพลายเส้นที่ 4 รูปเทวดาบนรอยพระบาทวัดเขานางทอง จ.สุโขทัย

ที่มา : สุธนา เกตุอร่าม, “การสร้างรอยพระพุทธรูปบาทสมัยพญาลิไท” (สารนิพนธ์ปริญญาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2523), 65.

¹¹ สันติ เล็กสุขุม, รายงานผลการวิจัยเรื่องวัดปูนปั้นชุดคันไ้จากวัดพระพายหลวง จังหวัดสุโขทัย ระหว่าง พ.ศ.2528-2529 (กรุงเทพฯ:ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2530), 13.

¹² บรรลือ ขอรอมเดช, “รูปแบบศิลปะบนแผ่นภาพจารึกลายเส้นเรื่องชาดกของวัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533), 132.

ภาพลายเส้นที่ 5 ภาพสลักชาดกวัดศรีชุม จ.สุโขทัย

ที่มา : ประชุมศิลปจารึกภาคที่ 5 : ประมวลจารึกอักษรไทย ภาพลายเส้นจำหลักบนแผ่นหินเกี่ยวกับชาดกต่างๆในชาดกห้าร้อยชาติที่ประดับไว้ในเจดีย์วัดศรีชุม สุโขทัย(กรุงเทพฯ คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี,2526.พิมพ์เพื่อเผยแพร่ในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติครั้งที่ 12 พ.ศ.2526),45.

ในส่วนของพระวรกายหรือลำตัวนั้น มีพระอังสาใหญ่ พระหัตถ์มักทำปลายนิ้วกระดกขึ้น คล้ายแบบที่เรียกว่า “เล่นนิ้ว” อย่างเช่นที่ปรากฏอยู่ในพระพุทธรูปแบบเชียงแสนและสุโขทัย¹³ นอกจากนี้พระพักตร์ของเทวดาบนรอยพระพุทธรบาทที่วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยานั้น

ลักษณะของพระพักตร์เป็นวงรี (ภาพที่ 17) ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับลักษณะพระพักตร์ของเทวดาบนรอยพระพุทธรบาทที่วัดตระพังทอง จ.สุโขทัย

¹³ บรรลือ ขอรวมเดช, “รูปแบบศิลปะบนแผ่นภาพจารึกลายเส้นเรื่องชาดกของวัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ,2533),102.

ภาพที่ 17 ภาพเทวดาบนรอยพระพุทธรูปที่วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา

ที่มา : บรรลือ ขอรุ่มเดช, “รูปแบบศิลปะบนแผ่นภาพจารึกลายเส้นเรื่องชาดกของ
วัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชา
ประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533), 330.

นอกจากนี้ในส่วนของเครื่องประดับ ไม่ว่าจะเป็นมงกุฏ กรองศอ พาหุรัด และเครื่อง
ทรงของเทวดาบนรอยพระพุทธรูปที่วัดศรีโคมคำนั้น แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของศิลปะ
สุโขทัย ซึ่งรายละเอียดต่างๆ เหล่านี้จะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

เครื่องประดับตกแต่งของบุคคลชั้นสูง

รูปแบบศิลปกรรมของลวดลายเทวดาหรือ บุคคลชั้นสูงนั้น มีลักษณะที่แตกต่างไปจาก
รูปบุคคลทั่วไป คือ บุคคลชั้นสูงจะมีการสวมเครื่องประดับตกแต่งเพื่อแสดงถึงฐานะและ
ความสำคัญ ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

ส่วนแรกที่จะกล่าวถึงคือ เครื่องประดับศีรษะ อันได้แก่ กะบังหน้าและรัดเกล้า กรองศอ
พาหุรัดและทองกร ตามลำดับ

เครื่องประดับศีรษะ

เครื่องประดับศีรษะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นกะบังหน้า กับส่วนที่เป็นรัดเกล้า¹⁴

1.กะบังหน้า เดิมคงเป็นผ้าโพกศีรษะ หน้าทีของกะบังหน้าคือ ใช้เป็นกรอบส่วนบนของพระพักตร์ กรอบนี้ทำหน้าที่รัดส่วนล่างของรัดเกล้า

2.ส่วนรัดเกล้า เป็นผ้าใช้พันหุ้มมวยพระเกศาที่อยู่ส่วนบนเหนือพระเศียร¹⁵

กะบังหน้า

ลักษณะของกะบังหน้าในลวดลายเทวคาที่ปรากฏบนรอยพระพุทธรบาทที่วัดตระพังทองนั้น (ภาพลายเส้นที่ 6) จะปรากฏเส้นขอบล่างของกะบังหน้าหักลงเป็นมุมแหลมที่กึ่งกลางพระนลาฏ และมีการประดับรูปสามเหลี่ยมเหนือกะบังหน้า¹⁶

ภาพลายเส้นที่ 6 มงกุฎเทวคาที่วัดตระพังทอง จังหวัดสุโขทัย

ที่มา :สุธนา เกตุอร่าม, “การสร้างรอยพระพุทธรบาทสมัยพญาลิไท” (สารนิพนธ์ ปริญญาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ,2523),11.

ซึ่งสามารถเปรียบเทียบกับงานศิลปกรรมชิ้นอื่นๆเพื่อดูลักษณะ ความคล้ายคลึงกัน เช่น รูปเทวคาบนรอยพระพุทธรบาทวัดเขานางทอง จังหวัดสุโขทัย (ภาพลายเส้นที่ 7)

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, 104.

¹⁵ สันติ เล็กสุขุม, รายงานผลการวิจัยเรื่องวัดอุปน์ปันชุดค้นได้จากวัดพระพายหลวง จังหวัดสุโขทัย ระหว่าง พ.ศ.2528-2529 (กรุงเทพฯ:ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร,2530), 13.

¹⁶ บรรลือ ขอรวมเดช, “รูปแบบศิลปะบนแผ่นภาพจารึกลายเส้นเรื่องชาดกของวัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ,2533),107.

ภาพลายเส้นที่ 7 มงกุฎเทวดาที่วัดเขานางทอง จังหวัดสุโขทัย

ที่มา: สุธนา เกตุอร่าม, “การสร้างรอยพระพุทธรูปพุทธบาทสมัยพญาลิไท” (สารนิพนธ์
ปริญญาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2523), 11.

เทวรูปสัมฤทธิ์ในสมัยสุโขทัย โดยเฉพาะเทวรูปพระหริหระ ส.ข.18 (ภาพที่ 18) ซึ่งลักษณะมงกุฎ
ของเทวรูปองค์นี้นั้น เห็นว่า แผ่นสามเหลี่ยมเหนือกะบังหน้านั้นยังเกลี้ยงไม่มีเครื่องประดับ แต่มี
ขอบเป็นหยัก¹⁷

ภาพที่ 18 มงกุฎเทวรูปพระหริหระสัมฤทธิ์ ส.ข.18 สมัยสุโขทัย

ที่มา: สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. , เทวรูปสัมฤทธิ์สมัยสุโขทัย (กรุงเทพฯ:
สมาคมนักศึกษาเก่าคณะโบราณคดีและสมาคมโบราณคดีแห่งประเทศไทย
, 2547), 10.

¹⁷ สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. , เทวรูปสัมฤทธิ์สมัยสุโขทัย (กรุงเทพฯ:สมาคมนักศึกษาเก่าคณะ
โบราณคดีและสมาคมโบราณคดีแห่งประเทศไทย , 2547), 13.

หากพิจารณาถึงรูปแบบของมงกุฎเทวดาที่พบในสมัยสุโขทัยนั้น เห็นได้ว่าจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันในเรื่องของรูปทรง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น แสดงให้เห็นถึงการสร้างรูปแบบศิลปกรรมตามสมัยนิยมในช่วงเวลานั้น กะบังหน้าของรูปเทวดาที่ปรากฏบนรอยพระพุทธรบาทที่วัดศรีโคมคำนั้น (ภาพที่ 19) มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับรูปแบบกะบังหน้าของรูปเทวดาบนรอยพระพุทธรบาทวัดตระพังทอง คือปรากฏเส้นขอบล่างของกะบังหน้าหักลงเป็นมุมแหลมที่กึ่งกลางพระนาภ และมีการประดับรูปสามเหลี่ยมเหนือกะบังหน้าเช่นเดียวกัน

ภาพที่ 19 มงกุฎรูปเทวดาบนรอยพระพุทธรบาทวัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา

ที่มา : บรรลือ ขอร่วมเดช, “รูปแบบศิลปะบนแผ่นภาพจารึกลายเส้นเรื่องชาดกของวัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533), 115.

ดังนั้น หากพิจารณาถึงรูปแบบของกะบังหน้าของรูปเทวดาทั้งสองแห่งแล้ว แสดงให้เห็นถึงความเป็นศิลปะอย่างเดียวกัน ซึ่งมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของศิลปะสุโขทัย

รัดเกล้า

เป็นเครื่องประดับศีรษะชนิดหนึ่งที่ใช้รัดผมที่เกล้าไว้ให้แน่น โดยมากจะประกอบอยู่กับกะบังหน้า รวมเรียกว่า “มงกุฎ”¹⁸ ซึ่งลักษณะของรัดเกล้าของเทวดาที่ปรากฏบนรอยพระพุทธรบาทวัดตระพังทองนั้น มีลักษณะเป็นกรวยแหลมเรียบ มีวงแหวนรัดซ้อนกันเป็นชั้นเฉพาะตรง

¹⁸ สันติ เล็กสุขุม, รายงานผลการวิจัยเรื่องวัดอุปนันทคุนได้จากวัดพระพายหลวง จังหวัดสุโขทัย ระหว่าง พ.ศ. 2528-2529 (กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2530),

ส่วนปลายก่อนที่จะถึงส่วนยอดซึ่งทำเป็นปุ่มรูปร่างกลม¹⁹ ซึ่งลักษณะของรัดเกล้าของรูปเทวดาบนรอยพระพุทธรูปบาทวัดศรีโคมคำนั้น ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน เพียงแต่รายละเอียดที่ปรากฏนั้น อาจ会有ความแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยเท่านั้น

เครื่องประดับที่เป็นต้นเค้าของกรรเจียรจระ

เครื่องประดับที่เป็นต้นเค้าของกรรเจียรจระนั้น เป็นเครื่องประดับที่ติดอยู่บริเวณส่วนล่างของกะบังหน้าด้านหลังพระกรรณ ลักษณะโดยส่วนรวมประกอบด้วยรูปร่างกลมโดยมากจะมีรูปเรียงต่อกันลงมา แล้วต่อด้วยแนวเส้นยาวลงมาเล็กน้อยตัวส่วนปลายขึ้นเป็นลักษณะต่างๆ ซึ่งมีทั้งแบบที่ม้วนเป็นก้นหอยและแบบที่คล้ายตัวหงาหรืออยู่ในทรงนก

เครื่องประดับชนิดนี้ที่พบที่รูปเทวดาบนรอยพระพุทธรูปที่วัดตระพังทองนั้น มีการประดับรูปร่างกลมเรียงต่อกันที่ด้านหลังพระกรรณ ลักษณะเช่นนี้น่าจะมีความสัมพันธ์กับรูปแบบของเครื่องประดับที่เป็นต้นเค้าของกรรเจียรจระในรูปเทวดาที่จิตรกรรมฝาผนังที่วิหารติ่งกะ สมัยโปโลนาลวะ ศิลปะลังกา (ภาพที่ 20)

ภาพที่ 20 รูปเทวดาที่จิตรกรรมฝาผนังที่วิหารติ่งกะ สมัยโปโลนาลวะ ศิลปะลังกา

ที่มา : สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า..ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศไทย: อินเดีย, ลังกา, ขวา, จาม, ขอม, พม่า, ลาว (กรุงเทพฯ: มติชน, 2545), 55.

¹⁹ บรรลือ ขอรอมเดช, “รูปแบบศิลปะบนแผ่นภาพจารึกลายเส้นเรื่องชาดกของวัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533), 109.

นอกจากนี้ยังพบการประดับในลักษณะนี้ที่รูปเทวดาในจิตรกรรมฝาผนังกรุชั้นบน ปรากฏ
ประธานวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ภาพที่ 21) ดังนั้นอาจเป็นไปได้ว่างาน
ศิลปกรรมที่กล่าวถึงนี้เกี่ยวข้องกับศิลปะลังกา²⁰

ภาพที่ 21 รูปเทวดาที่จิตรกรรมฝาผนังวัดราชบูรณะ จ.อยุธยา

ที่มา : เสมอชัย พูลสุวรรณ, สัญลักษณ์ในงานจิตรกรรมไทยระหว่างพุทธศตวรรษที่
19- 24 (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539), 60.

นอกจากเครื่องประดับที่เป็นต้นเค้าของกรรเจียรแล้ว ยังพบว่ามีเครื่องประดับ
บางอย่างที่สามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้อีก เช่น กรองคอ พาหุรัด ทองกร และเครื่องทรง
ซึ่งจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไปตามลำดับ

กรองคอ

กรองคอ หมายถึง สร้อยคอ²¹ กรองคอของรูปเทวดามีแบบแตกต่างกันมากที่สุด
ในบรรดาเครื่องประดับอื่นๆที่พบ²² กรองคอของรูปเทวดาบนรอยพระพุทธรูปบาทวัดตระพังทองนั้น

²⁰ เรื่องเดียวกัน, 111.

²¹ เรื่องเดียวกัน.

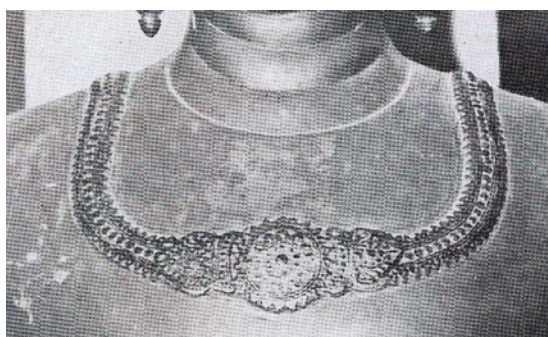
²² สันติ เล็กสุขุม, รายงานผลการวิจัยเรื่องวัตถุโบราณขุดค้นได้จากวัดพระพายหลวง จังหวัดสุโขทัย
ระหว่าง พ.ศ. 2528-2529 (กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2530),

(ภาพลายเส้นที่ 8) มีลักษณะห้อยลงมาห่างจากพระศอกมาก ตรงกลางของกรองศอบริเวณหน้าอกของเทวดานั้นมีลักษณะคล้ายดอกไม้

ภาพลายเส้นที่ 8 กรองศอเทวดาบนรอยพระพุทธรูปวัดตระพังทอง จ.สุโขทัย
ที่มา :สุธนา เกตุอร่าม, “การสร้างรอยพระพุทธรูปสมัยพญาลิไท” (สารนิพนธ์
ปริญญา บัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร,2523),62 .

ลักษณะของกรองศอนี้ คล้ายกับกรองศอของเทวรูปสมัยสุโขทัย คือ กรองศอของพระนารายณ์
ส.ข. 15 (ภาพที่ 22) ซึ่งตัวห้ามกรองศอเป็นลายดาวกลีบบัว มีจุดศูนย์กลางเป็นลายลูกแก้ว
ล้อมรอบด้วยลายเม็ดประคำ แล้วจึงถึงลายตัวกระจังเป็นวงอยู่โดยรอบ ถัดมาจะถึงวงกลมอีก
ชั้นหนึ่งรอบวงกลมมีลายกระจังปลายขมวดประดับอยู่โดยรอบ สองข้างทำคล้ายกรองศอที่ทำด้วย
เพชรพลอยจริงๆ²³

ภาพที่ 22 กรองศอเทวรูปพระนารายณ์ ส.ข.15 สมัยสุโขทัย
ที่มา: สุภัทรดิศ ดิศกุล,หม่อมเจ้า. ,เทวรูปสัมฤทธิ์สมัยสุโขทัย (กรุงเทพฯ:
สมาคมนักศึกษาเก่าคณะโบราณคดีและสมาคมโบราณคดีแห่งประเทศไทย
,2547),10.

²³ สุภัทรดิศ ดิศกุล,หม่อมเจ้า. ,เทวรูปสัมฤทธิ์สมัยสุโขทัย (กรุงเทพฯ:สมาคมนักศึกษาเก่าคณะ
โบราณคดีและสมาคมโบราณคดีแห่งประเทศไทย ,2547),10.

ส่วนกรองสอของรูปเทวดาบนรอยพระพุทธรูปที่วัดศรีโคมคำนั้น จะแตกต่างจากกรองสอของรูปเทวดาบนรอยพระพุทธรูปที่วัดตระพังทอง ซึ่งมีลักษณะเป็นเม็ดกลมๆ เรียงกันรอบพระสอ (ภาพที่ 23)

ภาพที่ 23 กรองสอเทวดาบนรอยพระพุทธรูปที่วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา

ที่มา : บรรลือ ขอรวมเดช, “รูปแบบศิลปะบนแผ่นภาพจารึกลายเส้นเรื่องชาดกของวัด

ศรีชุม จังหวัดสุโขทัย” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533), 157.

กล่าวได้ว่า เครื่องประดับกรองสอของรูปเทวดาบนรอยพระพุทธรูปทั้งสองแห่งนั้น ต่างกัน ซึ่งอาจจะเป็นการคลี่คลายไปสู่การทำลายกรองสอของเทวดาในสมัยสุโขทัย

พาหุรัดและทองกร

พาหุรัดเป็นเครื่องประดับชนิดหนึ่งที่ใช้สวมรัดบริเวณต้นแขน บางครั้งเรียกว่า “ ทองต้นแขน ” ส่วนทองกรคือ กำไลมือนั่นเอง ลักษณะพาหุรัดของรูปเทวดาบนรอยพระพุทธรูปที่วัดตระพังทอง จังหวัดสุโขทัย (ภาพลายเส้นที่ 9) และทองพระบาทของรูปเทวดาบนรอยพระพุทธรูปที่วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยานั้น (ภาพที่ 24) มีลักษณะเป็นวงโค้งสูงขึ้นมาเล็กน้อย ขอบวงโค้งริมนอกเป็นเส้นหยักลูกคลื่น ส่วนริมเป็นเส้นเรียบ ที่กึ่งกลางวงโค้งมีรูปดอกไม้ประดับ ซึ่งพาหุรัดและทองพระกรลักษณะนี้ยังพบที่ภาพชาดกวัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย ในตอน “ กุญชรชาดก ” (ภาพลายเส้นที่ 10) และ “ โกษาขานิชชาดก ”²⁴ (ภาพลายเส้นที่ 11)

²⁴ บรรลือ ขอรวมเดช, “รูปแบบศิลปะบนแผ่นภาพจารึกลายเส้นเรื่องชาดกของวัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533), 113-114.

ภาพลายเส้นที่ 9 พาทูร์ดและทองกรของเทวดาบนรอยพระพุทธรูปวัดตระพังทอง จังหวัดสุโขทัย
ที่มา :สุธนา เกตุอร่าม, “การสร้างรอยพระพุทธรูปทสมัยพญาลิไท” (สารนิพนธ์ ปริญญา
บัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2523), 115.

ภาพที่ 24 พาทูร์ดและทองกรของเทวดาบนรอยพระพุทธรูปวัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา
ที่มา :สุธนา เกตุอร่าม, “การสร้างรอยพระพุทธรูปทสมัยพญาลิไท” (สารนิพนธ์ ปริญญา
บัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2523), 142.

ภาพลายเส้นที่ 10 ภาพสลักชาดกตอน กุ๊กกรูชาดก วัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย
 ที่มา : กรมศิลปากร.ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 5 : ประมวลจารึกอักษรไทย ภาพลายเส้น
จำหลักบนแผ่นหินเกี่ยวกับชาดกต่างๆในชาดกหำร้อยชาติที่ประดับไว้ในเจดีย์วัดศรีชุม
สุโขทัย. (กรุงเทพฯคณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี
 ,2526.พิมพ์เพื่อเผยแพร่ในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติครั้งที่ 12 พ.ศ.2526),75.

มหาวิทยาลัยศิลปากร งามอนลิขสิทธิ์

ภาพลายเส้นที่ 11 ภาพสลักชาดกตอน โกษาขานิชชาดก วัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย
 ที่มา : กรมศิลปากร.ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 5 : ประมวลจารึกอักษรไทย ภาพลายเส้น
จำหลักบนแผ่นหิน เกี่ยวกับชาดกต่างๆในชาดกหำร้อยชาติที่ประดับไว้ในเจดีย์วัดศรีชุม
สุโขทัย. (กรุงเทพฯคณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี
 ,2526.พิมพ์เพื่อเผยแพร่ในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติครั้งที่ 12 พ.ศ.2526),64.

เครื่องทรง

ผ้าทรงของรูปเทวดาบนรอยพระพุทธรูปที่วัดระฆังโฆสิตาราม (ภาพลายเส้นที่ 12)และวัดศรีโคมคำนั้น (ภาพที่ 25) น่าจะมีลักษณะเป็นผืนสี่เหลี่ยม มีลายผ้าเป็นรูปดอกไม้ที่มีเกสรเป็นรูปวงกลม และมีกลีบดอกเป็นรูปครึ่งวงกลมล้อมรอบ การทรงผ้าคล้ายกับนุ่งโจงกระเบน มีทั้งสั้นและยาว มีชายพอกอยู่ข้างลำตัว ซึ่งลักษณะการชักชายผ้าที่ห้อยลงมาทางด้านหลังนั้น อาจจะเกี่ยวข้องกับการทรงผ้าของศิลปะเขมร²⁵

นอกจากนี้ทางด้านหน้าของผ้าทรงมีการใช้ผ้าคาดค้ำและชักชายผ้าออกมาทางด้านหน้าและนำมาผูกเข้าไว้ด้วยกัน ลักษณะการทรงผ้าเช่นนี้น่าจะมีความคล้ายคลึงกับทางลังกา การทรงผ้าลักษณะนี้ยังสามารถพบได้จากเทวคาปุนปั้นที่วัดเจ็ดยอด จังหวัดเชียงใหม่อีกด้วย ซึ่งน่าจะได้รับความบันดาลใจในการสร้างจากทั้งลังกา พุกาม จีนและสุโขทัย²⁶

ภาพลายเส้นที่ 12 ลายผ้านุ่งของเทวดาบนรอยพระพุทธรูปที่วัดระฆังโฆสิตาราม
ที่มา : สุรนา เกตุอร่าม, “การสร้างรอยพระพุทธรูปสมัยพญาลิไท” (สารนิพนธ์
ปริญญา บัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2523), 157.

²⁵ เรื่องเดียวกัน, 114-115.

²⁶ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ศิลปะล้านนา (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546), 113.

ภาพที่ 25 ลายผ้านุ่งของเทวดาบนรอยพระพุทธรูปที่วัดศรีโคมคำ
ที่มา: สุธนา เกตุอร่าม, “การสร้างรอยพระพุทธรูปสมัยพญาลีไท” (สารนิพนธ์
ปริญญา บัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2523), 159 .

ลายผ้าทรงของรูปเทวดาวัตรระพังทอง จังหวัดสุโขทัยและวัดศรีโคมคำจังหวัดพะเยานั้น

อาจมีความแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย แต่ในส่วนของลวดลายผ้านั้น ทำเป็นลายดอกไม้ แต่
ลักษณะของดอกไม้ไม่ได้เป็นรูปแบบเดียวกัน

จากการพิจารณาเปรียบเทียบรูปแบบศิลปะบนรอยพระพุทธรูปที่วัดระพังทอง จังหวัด

สุโขทัยและวัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยาแล้ว พบว่ามีรูปแบบศิลปะที่คล้ายคลึงกัน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการวางลายมงคล 108 ประการ การทำลวดลายเทวดาบริเวณขอบด้านล่างของรอยพระพุทธรูป ซึ่งลักษณะเช่นนี้พบได้บนรอยพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยเท่านั้น นอกจากนี้ในส่วน of ลวดลายเทวดานั้น จะมีองค์ประกอบบางอย่างที่มีความคล้ายคลึงกัน จนกล่าวได้ว่าเป็นงานที่ทำขึ้นในสมัยสุโขทัยเช่นเดียวกัน แม้ว่าลวดลายบางอย่าง เช่น กรองศอของรูปเทวดา จะมีรูปแบบที่ต่างกันไปก็ตาม